

Oba su odgovora, zapravo, kritike onog drugog programa. Van Parijs ističe kako mu se oduvijek sviđao prijedlog univerzalnog osnovnog dohotka, ali da je neizvediv i da mu nedostaje transformativnih kapaciteta: »ili je izvediv, ali ne mijenja mnogo ili bi promijenio mnogo, ali tada ne bi bio izvediv« (str. 199.). Kao i mnogi komentatori u knjizi, on također spominje i *stakeblowing* kao jedan od ključnih prigovora univerzalnoj subvenciji. Ukratko, osnovni dohodak je bolji prijedlog jer, navodi van Parijs, značajnije doprinosi izjednačavanju životnih šansi svih građana, izjednačavanju bogatstva i dekomodifikaciji ljudskog života. Ackerman i Alstott odgovaraju tako što naglasak stavljaju na potrebu za prepoznavanjem nove, izuzetno važne faze u životu pojedinca: takozvane »rane zrelosti«. Univerzalna novčana subvencija pomaže pojedincima da u tom ključnom periodu dobiju priliku odabrati svoj životni put, dok drugi prijedlozi uopće ne prepoznaju važnost i distinktivnost tog perioda. A novčana subvencija im omogućava takvu, kako je Ackerman i Alstott nazivaju, »makro-slobodu«. Postojeće socijalne politike zanemaruju taj period životne dobi jer se zasnivaju isključivo na neprikladnoj podjeli na djetinjstvo, odraslu dob i starost.

Oba prijedloga vrlo su ambiciozna i na prvi pogled djeluju neizvedivo. Međutim, već postoje slični programi, iako su još uvijek vrlo rijetki i izrazito su skromni (primjerice, spomenuti *Child Trust Fund*). No da bi u svom punom obliku bili relevantni i izvedivi moraju odgovoriti na dva već postavljena ključna pitanja: koji je konačni cilj tih prijedloga i jesu li važniji od drugih prioriteta socijalnih politika poput zdravstvene skrbi i obrazovanja? Ako je njihov cilj tek pomoći pojedincima da dobiju priliku uspjeti u kapitalističkom društvu, a ne korjenito promijeniti to društvo koje sustavno stvara socijalnu nejednakost, onda oba prijedloga nemaju veći, transformativni, značaj. Niti jedan od predlagača nije od-

govorio na drugo pitanje o tome zašto bi ta dva prijedloga bila važnija od postojećih prioriteta socijalnih politika. Ova je kritika osobito važna imajući u vidu analizu Barbare Bergman koja je vrlo uvjerljivo pokazala da ne postoje sredstva i za jedno i za drugo. Autori također nisu raspravili kako bi društvo moglo izgledati ako bi se ti prijedlozi usvojili. Zaista, u kakvom bismo društvu živjeli kada bi svi pojedinci dobili jednaku priliku za uspjeh? Posljedice bi možda mogle biti slične meritokratskom društvu o kojem je satirično pisao Michael Young: kada bi društvo svima dalo jednaku priliku za uspjeh, pojedinci bi jedini bili odgovorni za svoj neuspjeh, a tada bi taj neuspjeh služio za sasvim legitimno održavanje *statusa quo*. S obzirom na znatno različit socijalni kapital s kojim raspolažu siromašni i bogati koji bi se lako mogao odraziti na to kako i jedni i drugi raspolažu univerzalnim dohotkom ili subvencijom, ne bi bilo iznenađujuće kada bi se održale jednake socijalne razlike kao što postoje sada. Samo što se tada siromašni više ne bi imali pravo buniti jer im je društvo dalo priliku da pomognu sami sebi.

Valerio Baćak

doi: 10.3935/rsp.v16i1.832

CIVIL SOCIETY AND GOVERNANCE IN EUROPE: FROM NATIONAL TO INTERNATIONAL LINKAGES

Jan W. Van Deth and William A. Maloney (ur.)

Edward Elgar: Cheltham, UK & Northampton, MA, USA, 2008., 267 str.

Opće je poznato koliko je teško osnaživati proces demokratskog donošenja odluka. Nije lako motivirati građane da

se uključe u rasprave od javnog interesa. Većina građana ne želi se uključiti u formalni ili institucionalizirani život zajednica u kojima žive. S druge strane, kada promatramo političke sustave u većim gradovima, regijama, nacionalnim državama, suočavamo se s dilemama i gotovo nerješivim problemima želimo li utemeljiti političke odluke na aktivnom zalaganju građana i njihovih organizacija. Konačno, ako se uspnemo na još jednu višu razinu, Europsku uniju, tada pronalazhenje rješenja na pitanje kako utemeljiti političke odluke na aktivnom zalaganju građana i njihovih organizacija izgleda kao unaprijed izgubljen slučaj. No, upravo je ovo tema knjige.

Kako EU nastoji uključiti građane i povećati identifikaciju s političkim institucijama? Kako nastoji poboljšati transparentnost, legitimnost i odgovornost u procesu donošenja odluka? Kako lokalne i nacionalne organizacije osnažuju civilne snage da se uključe u europsku i međunarodnu arenu? Doprinosu li organizacije civilnog društva dobrom upravljanju, demokraciji, efikasnosti?

U EU-u se vjeruje da civilno društvo može i treba igrati značajnu ulogu u osnaživanju veza između građana i onih koji donose odluke – postoji konsenzus prema kojemu civilno društvo treba biti središnji akter upravljanja u Europi u budućnosti. Široko je prihvaćena ideja da su moderne demokracije ovisne o civilnom društvu i društvenom kapitalu.

Međutim, promatramo li zahtjev za uključivanjem civilnog društva u procese donošenja odluka u svjetlu procedura donošenja odluka u Briselu ili Strasbourgu, ovaj se zahtjev može učiniti samo kao simbolična i prazna retorika, budući da je, kako se čini, prosječan građanin veoma udaljen od EU institucija.

Unapređivanje procesa demokratskog donošenja odluka nije jednostavan proces. U načelu – što je očito i iz priloga koji čine

ovu knjigu – ovaj se proces može analizirati u dva smjera: od vrha nadolje (*top down*), što će reći, posljedice koje europeizacija ima na civilno društvo na lokalnoj i regionalnoj razini) i od dna prema vrhu (*bottom up*), dakle, posljedice koje aktivnosti civilnog društva na nižim razinama imaju na procese europske integracije i upravljanja u EU-u. Ova dva »smjera« zapravo određuju i strukturu ove knjige: uvodnom poglavlju slijede dva temeljna poglavlja knjige: prvo u kojemu se u 5 priloga raspravlja o *bottom-up* polazištu, te drugo, u kojemu se u 4 priloga prikazuju primjeri *top-down* pristupa. Knjiga ima i zaključno poglavlje koje potpisuju urednici. Valja spomenuti i to da uvodno poglavlje uključuje i raspravu o temeljnim konceptima kojima se barata u ovoj knjizi: civilno društvo, društveni kapital, treći sektor, dajući tako teorijski okvir za sve priloge koji slijede. Kako kažu autori ovog poglavlja (Zimmer i Freise), ovi su koncepti postali posebno interesantni posljednjih desetljeća, paralelno s gubljenjem moći nacionalnih država i očitog neuspjeha koncepta koji naglašava isključivo moć tržišta, neo-liberalizma i »turbo« kapitalizma. U situaciji u kojoj se suočavamo s visokim stopama nezaposlenosti, rastom društvenih nejednakosti i neizvjesnom budućnosti socijalne države koja je uzrokovana kombinacijom neuspjeha države i tržišta, pristupi usmjereni društvu ponovno počinju biti u središtu interesa društvenih znanosti.

Što se, generalno, može zaključiti iz priloga autora koji se pojavljuju u ovoj knjizi? Primjerice - da stavovi prema Europi i EU institucijama nisu pozitivniji među aktivistima nego u prosječnoj populaciji (Maloney i Deth), da procesi i strukture koji su na djelu u EU-u mogu inhibirati stvaranje organizacija civilnog društva s brojnim članstvom i ohrabriti »profesionalniji« pristup (Hooghe), europeizacija se vidi kao proces koji vodi elita, u kojemu je *bottom-up* pristup razmjerno slabo razvijen.

Hoogheovi zaključci vode prema pitanju u kojoj mjeri ujedinjavanje EU-a može i hoće voditi prema istinskom europskom civilnom društvu.

U tekstu Deborah Cook referira se na rasprave o Europskom ustavu, a autorica nastoji ispitati uključenost civilnog društva u Walesu u akcije koje bi trebale doprinijeti spoznajama o tome na koji će način Ustav utjecati na živote građana, te zaključuje da su organizacije civilnog društva u Walesu u tom procesu igrale relativno minornu ulogu. Štoviše, njezini rezultati pokazuju da su uključene grupe činile relativno malu komponentu velškog civilnog društva: uključene su bile visoko profesionalizirane grupe. Dodatno, njezini rezultati ukazuju na sumnju u mogućnost povezivanja građana kroz civilno društvo.

Druga skupina priloga usredotočuje se na *top-down* pristup. Tako, primjerice, Adam, Jochum i Kriesi u svom tekstu o koalicijskim strukturama u nacionalnim kontekstima europskih politika zaključuju da unatoč zajedničkim EU propisima i politikama (u području integracija, imigracija i poljoprivrede) i dalje ostaju značajne razlike između nacionalnih država, zaključujući da se u mnogo slučajeva europeizacija može opisati kao »prilagodba obojena nacionalnim bojama«. Susan Stewart istražuje utjecaje EU aktivnosti na razvoj civilnog društva u baltičkim državama u razdoblju od 1998. do 2004., kada su te države bile države-kandidatkinje te zaključuje da je kroz fondove EU-a podupirana nekolicina velikih i dobro umreženih organizacija koje su na taj način dodatno osnažile svoje kapa-

citete i resurse. Male i geografski raspršene organizacije bile su i ostale izuzete, budući da složenost procedura i postupaka koje treba poštivati isključuje manje organizacije kojima nedostaje potrebna ekspertiza i resursi.

Doprinosu li organizacije civilnog društva na različitim razinama dobrom upravljanju? Odgovor koji se daje u ovoj knjizi razmjerno je skeptičan: čini se da će **ciljevi White Paper on Governance** – povećati demokratski legitimitet u EU-u – možda biti ozbiljniji i teži zadatak nego što se prvotno očekivalo. Čini se da su perspektive za *bottom-up* poboljšanja procesa demokratskog donošenja odluka limitirane. Lokalne i nacionalne organizacije civilnog društva izgleda, ne žele niti su sposobne uključiti se u poslove na europskoj razini. *Top-down* fokus također ne daje optimističniju sliku: veze između različitih razina upravljanja pod dominacijom su nacionalnih **čuvara**. Drugim riječima, proizlazi da ključ za razumijevanje procesa donošenja odluka u složenom upravljačkom sustavu nije na EU-u, niti na *grassroot* razini, već u profesionaliziranim grupama i nacionalnim »čuvanima«. Nacionalne organizacije, mreže i elite igraju ključnu ulogu u Europi, dok slabije, manje, geografski raspršene organizacije, nisu dovoljno iskorištene. U skladu s tim, čini se da rezultati istraživanja prikazani u ovoj knjizi ukazuju na oprez u očekivanjima koja postavljamo spram civilnog društva i njegovog utjecaja na EU demokraciju.

Jasminka Ledić